

ПАМ'ЯТІ НАДІ СВИТЛИЧНОЇ

8 серпня 2006 р. о 7-й годині за київським часом у США померла відома правозахисниця, активний член Закордонного представництва Української Гельсінкської групи (УГГ), редактор-укладач “Вісника репресій в Україні” (США), громадська діячка Надія Світлична.

Н. Світлична народилася 8 листопада 1936 р. у с. Половинкине Старобільського району на Луганщині. У 1958 р. закінчила філологічний

факультет Харківського університету, відділення української мови та літератури. Працювала директором школи робітничої молоді в м. Краснодарі, бібліотекарем.

З 1963 р. оселилася в Києві. Працювала в редакційній групі заочного сільськогосподарського технікуму, редактором видавництва “Радянська школа”, науковим співробітником інституту педагогіки і за сумісництвом – учителькою вечірньої школи в Дарниці.

Клуб творчої молоді, який відвідувала разом із братом Іваном Світличним, зіграв величезну роль у житті не тільки “шістдесятників”. Там Світлична здружилася з багатьма майбутніми дисидентами, з художницею Аллою Горською. Після відомого зіткнення 22 травня 1967 р. біля пам’ятника Т. Шевченку Світличною серйозно зацікавився КДБ. 8 листопада 1967 р. Світлична разом із братом, Іваном Дзюбою та Ліною Костенко надіслала лист-протест П. Шелесту, де процес над В’ячеславом Чорноволом кваліфіковано як порушення елементарних процесуальних норм. Була на суді В. Чорновола у Львові 15 листопада 1967 р.

1968 р. була звільнена з роботи.

У грудні 1970 р. у м. Василькові Київської області разом з Євгеном Сверстюком знайшла вбитою подругу-художницю Аллу Горську, організувала похорон і зведення пам’ятника на її могилі.

Після “січневого покосу” 1972 р. Світличну майже щодня викликали на допити в КДБ у справі брата. 18 травня 1972 р. її заарештували. Майже рік Н. Світлична провела в ізоляторі КДБ. 23–24 травня 1973 р. її було засуджено Київським обласним судом за ст. 62 ч. 1 КК УРСР (“антирадянська агітація і пропаганда”) на 4 роки таборів суворого режиму. Покарання відбувала в сел. Барашево Теньгушовського р-ну, Мордовія. Разом з іншими ув’язненими жінками брала активну участь у протестах, голодуваннях.

Повернулася до Києва у травні 1976 р. У прописці відмовили, на роботу не брали. Жила з сином у братової Леоніди Світличної, яку регулярно штрафували за “порушення паспортного режиму”. Восени 1976 р. зважилася надіслати до ЦК КПУ й уряду заяву – відмову від громадянства, мотивуючи цей крок жорстокою розправою над Левком Лук’яненком, Петром Григо-

ренком, В'ячеславом Черноволом, Василем Стусом, Стефанією Шабатурою та іншими достойними людьми.

У 1977 р. вийшла заміж за Павла Стокотельного, прописалася й улаштувалася двірничкою в дитячому садку, але після чергового допиту була звільнена. 30 грудня Світличній пред'явили попередження за Указом Президії Верховної Ради СРСР від 25.12.1972.

На "відкритому" судовому процесі в березні 1978 р. у м. Василькові Київської обл. над Миколою Матусевичем і Мирославом Мариновичем була свідком. Щодо її показів у ЦК КПУ надійшла така інформація: "Намагалася використати судову трибуну для антирадянської агітації і пропаганди".

12 жовтня 1978 р. виїхала до Риму, де її прийняв Папа Римський Павло IV, а 8 листопада того ж року прибула у США. Через вісім років її позбавили радянського громадянства.

Працювала перекладачкою в Гарвардському університеті. З 1980 р. Світлична брала активну участь у роботі Закордонного представництва УГГ, стала редактором-упорядником періодичного видання Представництва. До неї стікалася вся інформація про репресії в Україні. До 1985 р. регулярно видавала "Вісник репресій в Україні" (коштом української діаспори). У 1983–1994 рр. працювала в Українській редакції Радіо "Свобода".

Надії Світличній були притаманні самовідданість і подвижництво. Певною мірою вона причетна до "архівного цеху", адже майже півтора десятиліття займалася активною редакційною роботою, фактично опанувала нову, рідкісну за тих часів і сьогодні вже не знану професію – архівіста-правозахисника.

На відміну від архівістів-професіоналів, що опрацьовують переважно офіційні й діловодні архіви, вона роками розшифровувала, розбирала і впорядковувала підпільні архіви, що формувалися з документів, утворених за колючим дротом, у таборах і казематах КДБ. Вона щодня чинила справжній подвиг, подвижницьки опрацьовуючи передані з таборів матеріали, перетворюючи їх на томи документальних публікацій, брошури і книги, численні радіопередачі. Це була неймовірно тяжка праця. Саме Світличній ми зобов'язані підготовкою до друку книжки Василя Стуса "Палімпсести". Вона впорядкувала книжки Ярослава Лесіва "Мить", Миколи Руденка "За ґратами", Миколи Горбала "Коломийка для Андрійка", Гелія Снегірьова "Твори", брошуру Юрія Литвина.

Зусиллями Н. Світличної з'являлися друком табірні публіцистика, табірні документалістика, табірні поезія і проза. Завдяки їй табірні архіви ставали оприлюдненими тисячними накладами.

1990 р. Світлична приїхала в Київ під час студентського голодування. Щодня приходила на майдан, але зізнатися, хто вона, не зважилася.

Після смерті брата Івана разом з його вдовою Леонідою Світличною підготувала до друку книжку його віршів "У мене – тільки слово" (вийшла 1994 р.) і книжку спогадів про І. Світличного "Доброокий" (видана в 1998 р.), книжку його листів з табору.

Н. Світлична проживала в м. Матаван, штат Нью-Джерсі, США, працювала в Українському музеї в Нью-Йорку, редагувала жіночий журнал "Віра". Зібрала величезний архів, який, утім, потребує впорядкування.

Збирала кошти на пам'ятник Оксані Мешко та її матері Марії, на Козацький хрест “Убієнним синам України” в урочищі Сандармох (Карелія). 2003 р. була учасницею паломництва в це урочище та на Соловки.

Надії Світличній присуджено премію ім. В. Стуса (1992). У 1994 р. Надії та Іванові Світличним була присуджена державна премія ім. Т. Шевченка. Свою частку премії вона віддала на створення “Музею шістдесятництва” в Києві. 26 листопада 2005 р. нагороджена орденом Княгині Ольги.